

Oorlog en bezetting

De Tweede Wereldoorlog kwam op kousenvoeten Lochem binnen en bracht in het begin hooguit correct optredende Duitse soldaten en arrogante N.S.B.'ers met zich mee. Sluipenderwijs pas drong de wrede werkelijkheid door: de jodenvervolging, voedsel op de bon en onderduikers.

Pas aan de andere kant van de IJssel lag de Nederlandse verdedigingslinie en dat betekende voor de Duitsers op vrijdag 10 mei 1940 een 'rustige' verovering van de Achterhoek, zonder noemenswaardige confrontaties. Zelfs de Lochemse Courant schreef dat we ons "correct moesten gedragen, want we blijven tenslotte Nederlanders". En blijkbaar gold dat ook voor de bezettende Duitsers.

De bezetting door de Duitsers betekende intussen wel degelijk onderdrukking. Door henzelf en door Nederlandse NSB'ers, die tijdens de oorlog lieten zien dat zij de baas waren. Steeds meer werd de bewegingsvrijheid ingeperkt. Luisteren naar Engelse uitzendingen op de radio werd verboden, vervolgens mocht er zelfs geen radio meer in huis zijn. De kerkklokken van de Lochemse toren moesten worden ingeleverd om er kanonnen van te gieten.

Toch ging in de meeste opzichten het leven tijdens de bezetting 'gewoon door'. Het meest van alles werd de oorlog gevoeld in de vorm van schaarste. Voedsel en brandstof waren 'op de bon' en werden slechts mondjesmaat verstrekt. En dat terwijl men niet alleen zichzelf moest zien te voeden, maar soms ook onderduikers en, in de laatste oorlogswinter, hongerige westerlingen. Haast vanzelfsprekend werden stamkaarten (van de voedseldistributie) vervalst, varkens clandestien geslacht, rogge gesmokkeld en haver geplet. Het was dan ook niet verwonderlijk dat men tegen het eind van de oorlog middagmaaltijden kon halen in de gaarkeukens. Om te stoken werden stobben geroid.

De joden in Lochem ontkwamen niet aan vervolging. Dat begon met pesterijen en met het verplicht dragen van een gele Davidsster. Het ging over in het wegvoeren van een aantal joodse mannen in september 1941 en vervolgens in het transport van alle joden vanaf 1943. Vrijwel allemaal zijn ze vermoord in vernietigingskampen als Sobibor of Auschwitz, als ze al niet voordien gestorven waren in doorgangskamp Vught of Westerbork of tijdens transport. Slechts een klein deel van de vervolgte joden kon onderduiken of heeft op andere manier de 'Shoah' - de vernietiging - overleefd. Het betekende het einde van de joodse gemeenschap in Lochem.

Een plaquette op de buitenmuur van de synagoge gedenkt de uit stad Lochem weggevoerde en vermoorde joden.

Onderdrukking en schaarste leidden tot verzet, door het ontduiken van regels, het vervalsen van documenten, het verbergen van onderduikers, en het gewapend optreden tegen de bezetter. In Lochem wist iemand met creatief boekhouden bonkaarten te krijgen voor 72 onderduikers. In Gorssel bood een broer met zijn zussen onderduik aan joden, geallieerde militairen, knokploegen en neergeschoten piloten. Hij overleefde het niet. Een verzetsgroep in Laren was specialist in de opvang van geallieerde piloten en wist meer dan 60 piloten te redden. Sabotage werd gepleegd door het in brand steken van tien spoorwagens met stro en hooi bij het station Laren/Almen, het opblazen van

de sporen Zutphen-Deventer en Zutphen-Hengelo, het doorzagen van telefoonkabels, en het plaatsen van brandbommen op diverse wegen.

De bewapening van verzetsgroepen was beperkt: boksbeugels, gummistokken, een jachtgeweer, een oude revolver. En voor de sabotagedaden staaldraad en kromme spijkers. Pas in november 1944 kreeg het verzet meer wapens. Op het Grote Veld bij Lochem werden 17 kratten met wapens en munitie afgeworpen. Via de radio werd deze actie aangekondigd met de codezin "De aarde wordt een paradijs".

Toen in 1942 in Den Haag de verdedigingslinie 'Atlantikwall' werd aangelegd moesten patiënten en personeel van het Haags Sanatorium worden geëvacueerd. Zij kregen onderdak op Verwolde en maakten daar de bevrijding mee.

Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog werd de V1 ingezet, een robotvliegtuigje, dat Londen en later Antwerpen kon bestoken. In de gemeente Lochem waren vier lanceerplaatsen: Harfsen, Joppe, bij de Zesprong en in Oolde. Door hun onbetrouwbaarheid veroorzaakten de V1's regelmatig doden en schade aan boerderijen.

De oorlog eindigde voor deze streek heel wat gewelddadiger dan hij begon. Vanaf 29 maart 1945 bliezen de Duitsers de bruggen over het Twentekanaal op om de opmars van geallieerde troepen te verhinderen. Ook de IJsselbruggen bij Zutphen en Deventer werden vernietigd. Toch wisten de geallieerde troepen, met forse verliezen, via een bruggehoofd bij Almen het Twentekanaal over te steken. Door het verzet van de Duitsers ten noorden van het kanaal duurde het drie dagen voor de troepen verder konden trekken.

Deze V-1 werd zó gevonden in Groot-Dochteren in de Achterhoek. Hij had daar „schipbreuk geleden“ en was met zijn neus in de grond blijven steken.

De vier Lochemse lanceerplaatsen van V 1's lieten ook nog al eens een projectiel verkeerd landen.

Herdenking van operatie CanonsHOT bij het monument voor de oversteek van de Highlanders in Gorssel.

Onder de codenaam 'CanonsHOT' forceerden, vanaf 6 april 1945, Canadese soldaten van The Seaforth Highlanders of Canada, The Princess Patricia's Canadian Light Infantry en The Loyal Edmonton Regiment, bij Gorssel en Wilp een overtocht over de IJssel op weg naar het westen. Op 11 april, om 16.30 uur staken de eerste amfibievoertuigen over bij de Dommerholts-beek en de Kleiweg. Ondanks tegenvuur bouwden de Engineers een pontonbrug bij De Houtwal. Rond middernacht hadden de Patricia's het dorp Wilp onder controle. In de vroege morgen werden de eerste tanks succesvol vanuit Gorssel overgezet.

Het op 1 april 1988 opgerichte monument 'Somerset' voor de gevechten van de 43rd Wessex Division op de Langense Enk wordt elk jaar in mei in beheer overgedragen aan een nieuwe klas van het Staringcollege.

Op 1 mei vonden stevige gevechten plaats op de Lochemse Langense Enk, waarbij enkele villa's in vlammen opgingen. Laren was het volgende doelwit. Hier vielen doden en raakten gebouwen vernield. Zowel Duitse als geallieerde slachtoffers werden begraven op de Oude Begraafplaats aan de Zutphenseweg.

De bevrijding bracht meer directe schade dan de verovering, getuige dit beeld van de Gorsselse kerktoren.